

Наталія Беседа

ORCID iD 0000-0002-1454-1938

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
проспект Першотравневий 24, м. Полтава, 36011, Україна
beseda07@meta.ua

Олексій Воробйов

ORCID iD 0000-0001-8229-6332

старший викладач кафедри фізичного виховання, спорту та здоров'я людини,
Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
проспект Першотравневий 24, м. Полтава, 36011, Україна
vll1962@mail.ru

НАВЧАЛЬНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті обґрунтовано значення комунікативної компетентності в структурі професійної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Доведено, що в процесі фахової підготовки особливого значення набуває розвиток у студентів здатності до ефективної комунікації. Розглядається сутність педагогічного спілкування, його функції та стилі. Охарактеризовано вплив комунікативної компетентності на формування професійної майстерності фахівця. Визначено й описано бар'єри спілкування та підходи до їх усунення. Запропоновано вправи для розвитку навичок конструктивного спілкування в студентів на осно ві моделювання майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: бар'єри спілкування; комунікативна компетентність; педагогічне спілкування; професійна діяльність; спілкування; стилі спілкування; фахівець фізичної культури і спорту; «Я-повідомлення».

© Наталія Беседа, Олексій Воробйов 2018

Вступ. Ефективність професійної діяльності фахівця з фізичної культури і спорту значною мірою залежить від рівня розвитку комунікативних знань та вмінь. Тому одним із пріоритетних напрямів професійної підготовки майбутніх фахівців

фізичної культури і спорту вважаємо формування їх комунікативної компетентності. Слід зазначити, що сформованість комунікативної компетентності визначається не тільки оволодінням вербальними й невербальними засобами спілкування, наявністю професійно-важливих комунікативних якостей, а також усвідомленням значення комунікативної компетентності в подальшій професійній діяльності.

Узагальнення низки теоретичних розвідок вказує на неоднозначність у визначенні поняття «комунікативна компетентність». У цьому контексті заслуговують на увагу виокремлені О. Добротвор підходи до тлумачення досліджуваного поняття, а саме: «інформаційний, лінгвістичний та діяльнісний» (Добротвор О., 2013, с. 58). Цікаво, що з позиції реалізації останнього, «комунікативна компетентність виявляється тільки в діяльності й зумовлює здатність індивіда (учня) до розв'язання проблем, до цілеспрямованої продуктивної діяльності та кооперації» (Добротвор О., 2013, с. 59).

Науковий інтерес для нас становить запропоноване В. Ягуповим і В. Свистун визначення поняття «компетентність». Дослідники пояснюють, що «компетентність – це підготовленість (теоретична, практична, особистісна, психологічна тощо) до здійснення певної професійної діяльності та наявність професійно важливих якостей фахівця, які сприяють цій діяльності» (Ягупов В., Свистун В., 2007, с. 6).

Різні підходи до визначення поняття «комунікативна компетентність» відображено в працях В. Бобрицької, А. Добрович, Ю. Ємельянова, Ю. Жукова, Л. Петровської, І. Черезової та ін. Зокрема Ю. Жуков і Л. Петровська вважають, що комунікативна компетентність базується на розвитку здатності до міжособистісної взаємодії. Уточнення знаходимо в напрацюваннях І. Черезової. Вона розглядає досліджуване поняття як «здатність встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, певну сукупність знань, умінь і навичок, що забезпечують ефективне спілкування» (Черезова І., 2014, с. 104).

Незаперечним є той факт, що результативність взаємодії між людьми визначається особливостями спілкування. Ми поділяємо думку Н. Слободяник

стосовно того, що «завдяки спілкуванню проявляється оригінальність кожної особистості, неповторний стиль діяльності людини» (Слободяник Н., 2018, с. 207).

Узагальнюючи теоретичний і практичний досвід, підкреслимо, що наразі особливої актуальності набуває проблема формування в студентів комунікативної компетентності як запоруки успішної професійної міжособистісної взаємодії.

Мета статті – проаналізувати особливості формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в процесі тренінгового заняття.

Значення тренінгових технологій в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Як зазначає В. Бобрицька, «...процес навчання у сучасному вищому закладі освіти формує специфічні стосунки між членами академічних груп, що визначає організацію студентського колективу на новій принциповій основі, сутність якої становить професійна спрямованість» (Бобрицька В., 2017, с. 16).

Наукові висновки дослідників (Добротвор О., 2013; Равчина Т., 2016; Слободяник Н., 2018 та ін.) підтверджують невідповідність академічного навчання вимогам подальшої практичної діяльності фахівця. Це вимагає впровадження в освітній процес закладу вищої освіти сучасних освітніх технологій. Серед них на особливу увагу заслуговують тренінгові технології, що охоплюють значний арсенал форм і методів організації освітньої діяльності студентів, зорієнтованих на розвиток ключових компетентностей фахівця, зокрема комунікативної компетентності.

Вважаємо, що якість професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту залежить від реалізації організаційно-педагогічних умов, спрямованих на підвищення рівня готовності фахівця до професійної діяльності. Серед означених умов важливими вважаємо такі: удосконалення змісту, форм і методів підготовки; зміцнення в студентів ціннісного ставлення до професійної діяльності; активізація в них прагнення до саморозвитку та професійного зростання (Беседа Н., 2015).

Як показує практичний досвід, проведення тренінгового заняття значно сприяє реалізації цих умов. У процесі тренінгового заняття відбувається інтеріоризація

знань, зміцнюється активна соціальна позиція молоді, розвивається креативність у віднайденні механізмів міжособистісної взаємодії та налагодженні педагогічно доцільних відносин із вихованцями. Усе це сприяє формуванню комунікативної компетентності студентів.

Організація тренінгового заняття. Застосування тренінгових технологій вимагає раціонального вибору методів, розроблення чіткого плану заняття та врахування вікових і психологічних особливостей учасників тренінгової групи. З огляду на це, ми обрали такі інтерактивні методи: робота в малих групах; проблемно-орієнтована дискусія; «мозковий штурм»; колективні презентації; ситуаційні задачі тощо. Структура тренінгового заняття включала вступну, основну і заключну частини. Охарактеризуємо їх.

Вступна частина. Відомо, що будь-яке тренінгове заняття варто розпочинати зі знайомства. Це підвищує згуртованість групи та сприяє створенню комфортної атмосфери. Для налагодження взаємодії тренер пропонує підняти ліву руку тим, хто вважає, що має гарну посмішку, або підняти праву руку тим, хто пишається своїми спортивними досягненнями. Можна запропонувати встати тим, хто хоче більше дізнатися про конструктивне, безконфліктне спілкування з навколишніми. Потім привітати оплесками усіх, хто зараз має гарний настрій і налаштований на плідну співпрацю.

Слід зазначити, що тренінгові технології зорієнтовані на організацію групової роботи, але водночас забезпечують розвиток особистості кожного учасника тренінгової групи. Визначити рівень вмотивованості студентів до розвитку комунікативної компетентності допоможе визначення власних очікувань. Тому кожен студент повинен чітко усвідомлювати, що він очікує від цього тренінгового заняття, й записати це на фліпчарті.

На результативність тренінгового заняття значною мірою впливає визначення правил роботи в групі. Для ефективного спілкування в умовах тренінгу радимо дотримуватися таких принципів:

- «тут і тепер» – говорити тільки про те, що відбувається в групі в цей момент;

- персоніфікація висловлювань, тобто відмова від знеособлених суджень типу «усім відомо» або «деякі тут вважають...» та вживання адресних, зокрема таких: «я вважаю», «на мою думку» тощо;

- заміна оцінювальних висловлювань описом власних емоційних станів. До прикладу, замість «ти мене образив» промовити: «Я почуваюся ображеним, коли...»;

- активність передбачає інтенсивну міжособистісну взаємодію та дослідницьку позицію учасників тренінгу;

- відвертість і щирість під час висловлювання своїх думок допомагає досягти необхідного рівня довірливості в спілкуванні;

- добровільність – можливість відмовитися від виконання завдання, якщо воно занадто складне або з якихось причин не приймається учасником;

- пунктуальність – запорука дотримання регламенту (Беседа Н., 2015).

Основна частина. Зазначимо, що саме на цьому етапі відбувається засвоєння теоретичних знань і розвиток практичних навичок унаслідок застосування інтерактивних методів, означених вище. Таким чином забезпечуються необхідні умови для інтеріоризації та екстеріоризації діяльності. Додамо, що в основній частині тренінгового заняття доцільно провести вправи-енергайзери. Такими вправами є руханки, релаксаційні паузи, дихальні вправи тощо. Вони сприяють емоційній розрядці, зняттю м'язових затисків, активізації мислення та підвищенню згуртованості групи.

Ми поділяємо думку О. Сидоренко (2004) стосовно того, що упровадження елементів арт-терапії в освітній процес значно активізує креативність студентів і спонукає їх до пошуку нестандартних рішень. З огляду на це, задля зміцнення знань студентів про стилі педагогічного спілкування варто застосувати техніку колажу. Для цього учасники тренінгу діляться на мікрогрупи за кольором світлофора. Кожна мікрогрупа одержує картку відповідного кольору, де зазначено стиль педагогічного спілкування, а саме: авторитарний, ліберальний і демократичний. Його необхідно відобразити в своєму колажі за допомогою різних матеріалів. Такими можуть бути відповідні фотографії, квитки, клаптики тканини, вирізки з газет, фігурки з кольорового паперу, а також об'ємні матеріали, зокрема дріт, дерево, нитки,

мотузка тощо. Упродовж 15-20 хвилин студенти готуються і по черзі представляють результат свого творчого пошуку.

Не викликає сумніву той факт, що формуванню комунікативної компетентності фахівця сприяє розвиток навичок конструктивного спілкування. У цьому контексті на особливу увагу заслуговує техніка «Я-повідомлення». Вона забезпечує вироблення асертивної моделі поведінки, що пояснюється здатністю суб'єктів спілкування впевнено відстоювати свою позицію, не пригнічуючи гідність інших. Алгоритм техніки «Я-повідомлення» такий:

- опишіть ситуацію, подію, факт, що викликає невдоволення;
- охарактеризуйте свій настрій, відчуття й емоції на цей момент;
- поясніть, чому це так впливає на вас;
- повідомте, що очікуєте надалі (Марчук Л., 2011).

Для кращого засвоєння означеної техніки пропонуємо такі ситуаційні задачі:

1. Перед поїздкою на змагання до Харкова тренер зібрав волейбольну команду, щоб обговорити деякі організаційні питання. Він наголошував на дотриманні дисципліни і правил безпеки в транспорті. Раптом один хлопчик перервав бесіду запитанням, що не мало до неї ніякого відношення. Тренер гнівно гримнув: «Ти, Андрію, перебиваєш як завжди!». Як би ви діяли на місці тренера?

2. Тренер розгнівався, коли його футбольна команда програла. Він підійшов до судді і голосно промовив: «Моя команда – сильніша! А ти не вмієш судити – не лізь у цю справу!». Що ви порадите тренеру в цій ситуації?

3. На заняття з фізичного виховання студент з'явився не перевдягнутий у спортивну форму. Викладач суворо наказав студентові залишити спортзал і додав з насмішкою: «Ти хоч голову не забув сьогодні взяти?». Як ви вчинили б на місці викладача?

Сформувати вміння розрізняти бар'єри спілкування й запобігати їх виникненню допоможе залучення студентів до дискусії при розв'язуванні педагогічних задач. До прикладу, дівчинка Марина (7 років), ледь стримуючи сльози, звернулася до тренера: «Оксана не хоче зі мною товаришувати. Вона на тренуванні кидала м'яч

іншим дітям, а на мене не звертала уваги». Як, на вашу думку, повинен діяти тренер у цій ситуації?

Слід вказати, що типовими бар'єрами спілкування є такі:

- розрадити словами, переконуючи, що не варто плакати, адже, все буде добре;
- випитувати, чому дівчатка посварилися;
- порадити Марині знайти собі іншу подружку;
- ухилятися від проблеми й ігнорувати сльози дитини;
- наказати негайно припинити плакати;
- повчати, щоб дівчинка не скаржилася, а сама вчилася вирішувати свої проблеми;
- припускати, що, можливо, Марина перша образила Оксану;
- звинувачувати Марину в тому, що, вона сама винна, якщо хтось не хоче з нею товаришувати.

Під час дискусії зі студентами необхідно визначити, чи вищезгадані бар'єри характерні тільки для описаної ситуації, та до яких негативних наслідків вони можуть призвести.

Виробленню в студентів навичок ефективного слухання допоможе вправа «Слухати і чути». Тренінгову групу краще поділити на пари. Один із учасників одержує завдання розповісти впродовж хвилини про певну подію. Другий учасник повинен уважно слухати, застосовуючи прийоми активного слухання, а потім переповісти почуте.

Нагадаємо, що серед прийомів активного слухання на особливу увагу заслуговують такі:

- продемонструйте співрозмовнику, що ви дійсно слухаєте і розумієте його;
- будьте уважним до нього, підтримуйте візуальний контакт;
- сконцентруйте свою увагу на тому, про що вам говорять;
- поважайте почуття співрозмовника, не засуджуйте його;
- будьте уважними до вияву невербальних засобів спілкування;
- уточнюйте, але не вдавайтеся до випитування (Равчина Т., 2016).

Зазначимо, що розвитку навичок рефлексії в студентів допоможе пошук відповідей на такі питання:

1. Чи всі застосовували прийоми активного слухання?
2. Які враження та відчуття від проведеної вправи?
3. Що легше: говорити, слухати чи переповідати?

Заклучна частина. Наприкінці тренінгового заняття слід повернутися до записаних очікувань учасників групи. З метою забезпечення зворотного зв'язку варто обговорити деякі питання, а саме:

1. Чи справдилися ваші очікування?
2. Які враження від цього заняття?
3. Що найбільше сподобалося?
4. Яке завдання було найцікавішим і найкориснішим для вашої майбутньої професійної діяльності?

Особливу увагу необхідно зосередити на формуванні в учасників позитивних вражень від тренінгового заняття. Важливо вислухати думки і пропозиції кожного учасника.

Висновки. На основі викладеного вище маємо підстави для таких узагальнень:

1. Застосування тренінгових технологій сприяє формуванню професійно-важливих комунікативних якостей фахівця та адаптації до умов майбутньої професійної діяльності.

2. У процесі тренінгового заняття підвищується результативність формування комунікативної компетентності фахівців фізичної культури і спорту, розвивається в них здатність до самоконтролю над власною соціальною поведінкою, розуміння поведінки суб'єктів спілкування й оволодіння механізмами ефективної професійної комунікації.

Перспективу подальших досліджень убачаємо в розробленні психологічного супроводу розвитку комунікативної компетентності студентів у процесі викладання спортивно-педагогічних дисциплін.

Література

- Беседа Н. А. Розвиток навичок конструктивного спілкування в майбутніх фахівців з фізичної реабілітації (тренінг для студентів). *Імідж сучасного педагога*. 2015. № 2. С. 66 – 68.
- Беседа Н. А. Формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої діяльності в загальноосвітній школі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 36. наук. пр. Вип. 41. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2015. С. 14 – 18.
- Бобрицька В. І. Компетентнісний підхід до формування здоров'я студентської молоді в Україні. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2017. № 11. С. 15 – 19.
- Бобрицька В. І. Компетентнісний підхід у проектуванні науково-дослідницької роботи студентів магістратури. *Вища освіта України. Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології»*. 2012. № 3 (додаток 1). Т. 21. С. 46 – 54.
- Добротвор О. В. Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. №03. С. 56 – 62.
- Марчук Л. М. Формування асертивної поведінки як професійно важливої якості особистості студентів вищої школи. Педагогічні інновації у фаховій освіті : зб. наук. пр. Ужгород : ЗакДУ. 2011. Вип. 2. С. 117 – 123.
- Равчина Т. Організація навчального процесу у вищій школі як діалогу викладача і студентів. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2016. Вип. 30. С. 24–32.
- Сидоренко Е. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии. Санкт-Петербург : Речь. 2004. 206 с.
- Слободяник Н. В. Спілкування як основа психолого-педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу. *Psychological journal*. 2018. № 4 (14). С. 206 – 216. doi: 10.31108/2018vol14iss4.
- Черезова І. О. Комунікативна компетентність як інтегральна якість особистості. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2014. Вип. 1. Т. 1. С. 103 – 107.
- Ягупов В. В., Свистун В. І. Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у системі вищої освіти. *Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2007. Т. 71. С. 5 – 6.

УЧЕБНЫЙ ТРЕНИНГ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА

Беседа Наталия, кандидат педагогических наук, доцент кафедры физического воспитания, спорта и здоровья человека, Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка; проспект Первомайский 24, г. Полтава, 36011, Украина;
beseda07@meta.ua

Воробьев Алексей, старший преподаватель кафедры физического воспитания, спорта и здоровья человека, Полтавский национальный технический университет имени Юрия Кондратюка, проспект Первомайский 24, г. Полтава, 36011, Украина;
vll1962@mail.ru

В статье обосновано значение коммуникативной компетентности в структуре профессиональной деятельности будущих специалистов физической культуры и спорта. Доказано, что в процессе профессиональной подготовки особое значение приобретает развитие у студентов способности к эффективной коммуникации. Рассматривается сущность педагогического общения, его функции и стили. Охарактеризовано влияние коммуникативной компетентности на формирование профессионального мастерства специалиста. Определены и описаны барьеры общения и подходы к их устранению. Предложены упражнения для развития навыков конструктивного общения у студентов на основе моделирования будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: барьеры общения; коммуникативная компетентность; педагогическое общение; профессиональная деятельность; общение; стили общения; специалист по физической культуре и спорту; «Я-сообщение».

STUDY TRAINING AS MEANS OF FUTURE SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORT COMMUNICATIVE COMPETENCE CREATING

Nataliia Beseda, PhD in Pedagogics, Assistant Professor of the Department of Physical Education, Sport and Human Health at Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University; Poltava, Ukraine;
natabeseda78@gmail.com;

Oleksiy Vorobjov, senior lecturer of the Department of Physical Education, Sport and Human Health at Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University; Poltava, Ukraine;
vll1962@mail.ru;

Theoretical and practical experience referring communicative competence defining as a significant component of specialist's professional development is systematized in the article. Thereupon it is defined that developing future specialists in physical education and sport effective communicative abilities is becoming especially important in the process of their professional training.

Purposefulness of implementing organizational and pedagogic conditions for increasing specialist's readiness for professional activity is grounded. They include the following ones: improving training essence, forms and methods; growth of students'

value-based attitude to professional activity; developing their commitment to self-development and professional advancement.

The purpose of the article is to analyze peculiarities of developing future specialists in physical education and sport communicative competence in the process of training lesson.

Special aspects of developing future specialists in physical education and sport communicative competence in the process of training lesson are characterized. Training is proved to be a technology oriented towards group work organizing and at the same time at developing each training group's member personality.

The essence of pedagogic communication, its functions and styles are revealed. Communicative barriers and approaches to their elimination are defined and characterized. Exercises aimed at developing students' functional communication, active listening and effective cooperation with surrounding people are suggested. Situational tasks modeling future professional activity are chosen. Their performing contributes to mastering "I-statement" technique.

Key terms: *communication; communicative barriers; communicative competence; communication styles; "I-statement"; pedagogic activity; specialists in physical education and sport.*

References

- Beseda N. A. Rozvytok navychok konstruktyvnoho spilkuvannya v maybutnikh fakhivtsiv z fizychnoyi reabilitatsiyi (treninh dlya studentiv) [Development constructive communication skills for future specialists in physical rehabilitation]. Imidzh suchasnoho pedahoha. 2015. № 2. S. 66 – 68 (ukr).
- Beseda N. A. Formuvannya hotovnosti maybutnikh uchyteliv fizychnoyi kul'tury do fizkul'turno-ozdorovchoyi diyal'nosti v zahal'noosvitniy shkoli [Formation future teachers of physical culture readiness for physical culture and recreation activity in general education school]. Suchasni informatsiyni tekhnolohiyi ta innovatsiyni metodyky navchannya u pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiya, teoriya, dosvid, problemy. Zb. nauk. pr. Vyp. 41. Kyiv-Vinnytsya: TOV firma «Planer». 2015. S. 14 – 18 (ukr).
- Bobrytska V. I. Kompetentnisnyy pidkhid do formuvannya zdorovya studentskoyi molodi v Ukrainy [Competency approach to the formation of student youth health in Ukraine]. Visnyk Natsionalnoho aviatsiynoho universytetu. Seriya: Pedahohika, Psykholohiya. 2017. № 11. S. 15 – 19 (ukr).
- Bobrytska V. I. Kompetentnisnyy pidkhid u proektuvanni naukovo-doslidnytskoyi roboty studentiv mahistratury [Competency approach in students designing research work of the magistracy]. Vyshcha osvita Ukrainy. Tematychnyy vypusk «Pedahohika vyshchoyi shkoly: metodolohiya, teoriya, tekhnolohiyi». 2012. № 3 (dodatok 1). T. 21. S. 46 – 54 (ukr).

- Dobrotvor O. V. Komunikatyvna kompetentnist yak predmet naukovooho doslidzhennya [Communicative competence as a subject of scientific research]. Pedahohichnyy protses: teoriya i praktyka. 2013. № 03. S. 56 – 62 (ukr).
- Marchuk L. M. Formuvannya asertyvnoyi povedinky yak profesiyno vazhlyvoyi yakosti osobystosti studentiv vyshchoyi shkoly [Formation of assertive behavior as a professionally important quality students personality of higher education]. Pedahohichni innovatsiyi u fakhoviy osviti : zb. nauk. pr. Uzhhorod : ZakDU. 2011. Vyp. 2. S. 117–123 (ukr).
- Ravchyna T. Orhanizatsiya navchal'noho protsesu u vyshchiy shkoli yak dialohu vykladacha i studentiv. Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya pedahohichna. 2016. Vyp. 30. S. 24–32 (ukr).
- Sydorenko E. Trenynh kommunykativnoy kompetentnosti v delovom vzaymodeystvyi [Training of communicative competence in business interaction]. Sankt-Peterburh : Rech. 2004. 206 s. (rus).
- Slobodyanyk N. V. Spilkuvannya yak osnova psykholoho-pedahohichnoyi vzayemodiyyi subyektiv osvitnyoho protsesu [Communication as the basis of psychological and pedagogical interaction of subjects of educational process]. Psychologitsal journal. 2018. № 4 (14). S. 206 – 216. doi: 10.31108/2018vol14iss4 (ukr).
- Cherezova I. O. Komunikatyvna kompetentnist yak integralna yakist osobystosti [Communicative competence as an integral quality of personality]. Naukoviy visnyk Khersonskogo derzhavnogo universytetu. Seriya: Psyhologichni nauky. 2014. Vyp. 1. T. 1. S. 103 – 107 (ukr).
- Yahupov V. V., Svystun V. I. Kompetentnisnyy pidkhid do pidhotovky fakhivtsiv u systemi vyshchoyi osvity [Competent approach to the training of specialists in the system of higher education]. Pedahohichni, psykholohichni nauky ta sotsial'na robota. 2007. T. 71. S. 5–6 (ukr).

*Стаття надійшла до редакції 01.07.2018
Прийнято до друку 30.08.2018*